

JOANNA KUDEŁKO

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska • Cracow University of Economics, Poland

Rola przemysłu w rozwoju regionów Polski Wschodniej

The Role of Industry in the Development of Eastern Poland Regions

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie roli i znaczenia przemysłu i przedsiębiorstw przemysłowych w regionach Polski Wschodniej oraz analiza porównawcza badanych regionów w odniesieniu do potencjału i kierunków rozwoju przemysłu. W artykule porównano badane regiony z innymi województwami Polski, w kontekście udziału przemysłu w strukturze gospodarki, na podstawie analizy liczby pracujących w przemyśle oraz udziału tego sektora w tworzeniu regionalnej wartości dodanej brutto. Następnie wskazano na najważniejsze sekcje przemysłu rozwijane w Polsce Wschodniej oraz reprezentujące je główne przedsiębiorstwa. Regiony Polski Wschodniej, w porównaniu z innymi województwami Polski, wykazują słabszy poziom zaawansowania procesów industrializacji. Największą rolę przemysł odgrywa w województwie podkarpackim, a najmniejszą w lubelskim. Do wiodących dziedzin przemysłu, w których badane regiony mają szansę się rozwijać i wzmacniać pozycję konkurencyjną, należą: przetwórstwo spożywcze, przemysł drzewny i meblarski, ceramiczny i innych wyrobów z surowców niemetalicznych, motoryzacyjny, maszynowy i chemiczny. Zakłada się, że dalszy rozwój regionów Polski Wschodniej powinien odbywać się przede wszystkim na podstawie ich endogenicznego potencjału, przy wykorzystaniu wsparcia zewnętrznego.

Abstract: In this paper the author presents the role of industry and industrial enterprises of Eastern Poland regions. The author takes into account the number of people employed in industry and the share of industry in regional gross value added. This provides the benchmark for comparison with other Polish regions. In subsequent part of the article the author analyses main industrial sectors and the most important enterprises. In comparison with other Polish regions the Eastern Poland regions are less industrialized. Industry plays the most important role in the Podkarpackie Voivodeship, whereas in the Lubelskie Voivodeship its meaning is least significant. The leading industry domains in which the regions analysed can develop and become competitive include food processing, furniture industry, ceramic and other non-metallic mineral products, motor vehicles and chemical products. It should be emphasized that future development of the Eastern Poland regions should be aimed in the first place at inciting the endogenous potential of regions.

Słowa kluczowe: przemysł; region; regiony Polski Wschodniej; rozwój regionalny

Keywords: Eastern Poland regions; industry; region; regional development

Otrzymano: 19 kwietnia 2016

Received: 19 April 2016

Zaakceptowano: 14 września 2016

Accepted: 14 September 2016

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Kudełko, J. (2016). Rola przemysłu w rozwoju regionów Polski Wschodniej. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(3), 147–158.

WSTĘP

Do regionów Polski Wschodniej zalicza się pięć województw, leżących we wschodniej części kraju: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie. Jest to jeden z najslabiej rozwiniętych obszarów Polski i Unii Europejskiej (Korenik, 2003; Zielińska-Głębocka, 2008; Kudełko, 2009; 2013; Heffner, Gibas, 2011; Koernik, 2011). Jedną z przyczyn tej sytuacji jest niekorzystna struktura działowa gospodarki. Dążenie do zmniejszenia przestrzennych różnicowań w rozwoju społeczno-gospodarczym i rozwój regionów słabiej rozwiniętych jest priorytetem krajowej i europejskiej polityki regionalnej. Założenia europejskiej polityki spójności na lata 2014–2020 nawiązują do nowego paradygmatu rozwoju, jakim jest polityka ukierunkowana terytorialnie. Podstawowym celem tej polityki jest rozwój terytoriów poprzez efektywne wykorzystanie ich endogenicznego potencjału. W koncepcji nowej polityki regionalnej ważne miejsce zajmuje idea rozwoju terytorialnych „inteligentnych specjalizacji” (*smart specialization*). Zgodnie z nią każde terytorium, na bazie swoich specyficznych, unikatowych cech, powinno wyznaczyć miejsca o najwyższym potencjale rozwojowym, w których ma szansę na innowacyjność i odniesienie sukcesu ekonomicznego.

Potencjał gospodarczy regionów, ukształtowany w wyniku historycznego rozwoju, zależy w dużym stopniu od tradycji gospodarczych danego miejsca i możliwości produkcyjnych funkcjonujących tam przedsiębiorstw. Przy wytyczaniu najważniejszych kierunków rozwoju województw Polski Wschodniej należy wskazać te, dzięki którym mają one szansę przyspieszyć swój rozwój społeczno-gospodarczy i zmniejszyć dystans cywilizacyjny. Szans na to trzeba upatrywać głównie w działaniach związanych z wykorzystaniem i rozwojem endogenicznego potencjału, w tym przede wszystkim znaczących sektorów gospodarczych.

Celem opracowania jest wskazanie roli oraz znaczenia przemysłu i przedsiębiorstw przemysłowych w regionach Polski Wschodniej, a także analiza porównawcza badanych regionów w odniesieniu do potencjału i kierunków rozwoju przemysłu. Działalność przedsiębiorstw przemysłowych jest jednym z ważnych endogenicznych czynników rozwoju regionów¹. Rozwój społeczno-gospodarczy powinien opierać się na wzmocnieniu tych sekcji i działów gospodarki, w których regiony już osiągnęły sukcesy, mają bogate doświadczenie i wypracowały znaczącą pozycję na rynku. Mimo że w dobie gospodarki postindustrialnej i opartej na wiedzy udział przemysłu w tworzeniu produktu narodowego w wysoko rozwiniętych krajach i regionach maleje na korzyść wzrostu usług, przemiany strukturalne w przemyśle mają nadal decydujące znaczenie w kształtowaniu przeobrażeń strukturalnych w całej gospodarce (Sadowski, 2006; Miłkołajewicz, 2010).

Rolę przemysłu można oceniać na podstawie różnorodnych czynników. Metodą badawczą zastosowaną w artykule jest analiza danych opracowanych na podstawie

---

¹ Na rozwój regionów mają wpływ czynniki endogeniczne (wewnętrzne) i egzogeniczne (zewnętrzne). Czynniki endogeniczne związane są z właściwym wykorzystaniem własnego potencjału regionów. Wśród nich można wymienić m.in.: zasoby naturalne, zasoby majątkowe, zasoby pracy, funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, ukształtowaną strukturę gospodarczą, politykę regionalną. Czynniki egzogeniczne odnoszą się do impulsów oddziałujących z otoczenia zewnętrznego regionów (Kudełko, 2013: 51–53).

informacji Głównego Urzędu Statystycznego oraz regionalnych urzędów statystycznych. W opracowaniu, z racji jego ograniczeń objętościowych, skoncentrowano się na analizie udziału pracujących w przemyśle oraz – dla oceny jego produktywności – udziału tego sektora w tworzeniu regionalnej wartości dodanej brutto. Ponadto wskazano na strukturę produkcji sprzedanej przemysłu i produkcję ważniejszych wyrobów przemysłowych w omawianych regionach.

UDZIAŁ PRZEMYSŁU W STRUKTURZE GOSPODARKI WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ

Potencjał produkcyjny regionów kształtuje się w wyniku historycznego procesu rozwoju. Zależy on w dużym stopniu od tradycji gospodarczych danego miejsca.

Polska Wschodnia jest słabo uprzemysłowiona. W czterech z pięciu jej województw – lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i podkarpackim – udział pracujących w przemyśle jest zdecydowanie niższy niż średnio w kraju (tab. 1). Szczególnie niekorzystnie pod tym względem wypadają regiony: lubelski, podlaski i świętokrzyski, w których zatrudnienie w przemyśle w 2014 roku stanowiło odpowiednio 13%, 15,3% i 16,9%, wobec średniej krajowej na poziomie 20,6%. Równocześnie wymienione województwa charakteryzują się bardzo dużym udziałem osób pracujących w rolnictwie w ogólnej liczbie pracujących, przy czym najwyższy wskaźnik – aż 38,1% w stosunku do 16,8% średniej dla kraju – dotyczy województwa lubelskiego. Taka sytuacja wynika z jednej strony z uwarunkowań naturalnych tych obszarów, sprzyjających rozwojowi rolnictwa, ale z drugiej strony świadczy o niedorozwoju działów przemysłowych i usługowych w tym regionie i o niskim stopniu zaawansowania procesu industrializacji. O słabej kondycji przemysłu w Polsce Wschodniej można wnioskować także na podstawie jego niewielkiej produktywności, czego wyrazem jest niski udział przemysłu w tworzeniu regionalnej wartości dodanej brutto. Najniższą wartość tego wskaźnika odnotowano w województwie podlaskim i lubelskim, w których udział przemysłu w wartości dodanej brutto wynosił w 2014 roku tylko 20,8% i 20,9%, przy średniej krajowej równej 26%.

Stosunkowo wysokim stopniem zaawansowania procesów industrializacji wyróżnia się województwo podkarpackie. Wprawdzie udział pracujących w przemyśle w strukturze pracujących wynosił tu tylko 19,7% i był nieco niższy niż średnia krajowa, ale udział przemysłu w wartości dodanej brutto kształtował się już na poziomie 29,3%, przekraczając nieco średnią wartość tego wskaźnika dla całego kraju.

Pośród województw Polski Wschodniej najbardziej zbliżone do tendencji krajowej, pod względem struktury pracujących, jest województwo warmińsko-mazurskie. Charakteryzuje się ono ponadto najwyższym udziałem przemysłu w strukturze pracujących (23%) i najniższym udziałem rolnictwa (16,5%). Jednakże można przypuszczać, że jego odmienna sytuacja wobec całego regionu Polski Wschodniej oznacza nie tyle wykształcony sektor przemysłu, ile niemożność rozwoju upraw rolniczych ze względu na właściwości terenu, tj. duży odsetek wód (jezior) oraz miejsc prawnie chronionych. Produktywność przemysłu w tym regionie nie jest wysoka, czego wyrazem jest udział

Tab. 1. Struktura pracujących i wartości dodanej brutto w regionach Polski w 2014 roku

Województwa	Rolnictwo	Przemysł	Budownictwo	Usługi	Rolnictwo	Przemysł	Budownictwo	Usługi
	Struktura pracujących (w %)				Struktura wartości dodanej brutto (w %)			
Polska	16,8	20,6	5,7	56,9	3,1	26,0	7,6	63,3
dolnośląskie	8,5	24,7	5,9	60,9	1,5	34,7	7,1	56,8
kujawsko-pomorskie	15,5	23,0	5,9	55,6	5,0	27,8	7,8	59,4
lubelskie	38,1	13,0	4,2	44,7	6,1	20,9	7,2	65,8
lubuskie	11,3	26,8	5,1	56,8	3,9	32,9	6,6	56,5
łódzkie	19,0	22,8	4,6	53,6	3,8	30,2	6,4	59,6
małopolskie	21,1	16,8	6,7	55,4	1,5	22,2	9,6	66,7
mazowieckie	12,8	13,8	5,2	68,2	3,1	17,4	6,9	72,7
opolskie	16,0	23,5	7,4	53,1	3,7	30,8	7,7	57,9
podkarpackie	32,3	19,7	4,6	43,4	1,9	29,3	7,6	61,2
podlaskie	31,1	15,3	4,8	48,8	8,7	20,8	7,2	63,3
pomorskie	8,6	21,4	7,2	62,8	2,4	25,7	8,2	63,6
śląskie	6,2	29,2	6,3	58,3	0,8	34,2	7,8	57,2
świętokrzyskie	32,5	16,9	5,4	45,2	4,4	25,2	9,1	61,3
warmińsko-mazurskie	16,5	23,0	5,5	55,0	6,6	25,5	7,5	60,5
wielkopolskie	15,2	24,7	6,2	53,9	4,4	28,5	7,4	59,6
zachodniopomorskie	9,8	20,3	6,3	63,6	3,7	20,8	9,3	66,2

Źródło: opracowanie na podstawie: *Rocznik statystyczny województw 2015* (2015: 292–293, 609)

przemysłu w tworzeniu regionalnej wartości dodanej brutto, wynoszący 25,5%, nieco mniej niż średnio w kraju.

Jak wynika z powyższej analizy, biorąc pod uwagę strukturę wartości dodanej brutto, najsilniej uprzemysłowione wśród województw Polski Wschodniej jest podkarpackie, natomiast najsłabiej – podlaskie i lubelskie. Równocześnie województwo lubelskie odznacza się największym udziałem pracujących w rolnictwie.

ANALIZA ROZWOJU PRZEMYSŁU I PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH W REGIONACH POLSKI WSCHODNIEJ

Informacji na temat rozwoju poszczególnych działów przemysłu w badanych regionach dostarcza analiza struktury produkcji sprzedanej przemysłu. Wskazuje ona na najważniejsze kierunki produkcji przemysłowej w poszczególnych województwach. Informację tę wzbogacają dane na temat produkcji ważniejszych wyrobów w poszczególnych regionach. Identyfikacja wiodących w regionach działów i przedsiębiorstw przemysłowych stanowi podstawę do tworzenia inteligentnych specjalizacji.

Rolnicza specyfika województwa lubelskiego sprzyja rozwojowi produkcji i przetwórstwa żywności na bazie płodów rolnych i produkcji zwierzęcej. Dlatego też

dominującą rolę w sprzedaży produktów przemysłowych odgrywa sprzedaż artykułów spożywczych, których udział w produkcji sprzedanej regionu stanowi 19,9% (tab. 2). Na rynku krajowym region ten wyróżnia się pod względem wielkości produkcji wyrobów pochodzenia zwierzęcego, tj. masła oraz innych tłuszczów otrzymywanych z mleka (dostarczając 10,4% ogółu produkcji krajowej), serów podpuszczkowych dojrzewających (14,9%) oraz produktów uboju bydła i cieląt (8,3%) (*Rocznik statystyczny województwa lubelskiego*, 2015). Województwo wyróżnia się na tle kraju także pod względem produkcji wyrobów otrzymywanych na bazie upraw rolniczych. Jego udział w produkcji krajowej mąki pszennej wynosił 12,4%.

Do największych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego regionu należą: Zakłady Mięsne ŁMEAT z Łukowa, Spółdzielnia Mleczarska Spomlek z Radzyna Podlaskiego, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Krasnymstawie oraz firma cukiernicza Solidarność z Lublina (*Ranking największych firm...*, 2015). Relatywnie duży udział w produkcji sprzedanej województwa stanowiła ponadto produkcja wyrobów z metali (5,6% produkcji sprzedanej przemysłu w regionie) oraz produkcja maszyn i urządzeń (4,3%). Tradycje przemysłu metalowego i maszynowego sięgają w lubelskim końca XIX wieku, kiedy to zlokalizowano w Lublinie i innych większych miastach zakłady produkujące maszyny i narzędzia na potrzeby rolnictwa. W ramach rozwoju Centralnego Okręgu Przemysłowego powstawały kolejne zakłady metalowe i maszynowe. Wśród firm produkujących maszyny i urządzenia wyróżniają się przedsiębiorstwa produkujące maszyny rolnicze: Same Deutz-Fahr Polska w Jackowie oraz firma Sipma z Lublina, a także Fabryka Łożysk Toczących z Kraśnika (*Ranking największych firm...*, 2015).

Podobnie jak w lubelskim, także w województwie podlaskim w strukturze produkcji sprzedanej przemysłu dominowały wyroby przetwórstwa spożywczego, głównie mleczarskiego i mięsnego, pozyskiwane na bazie zasobów z produkcji rolniczej. Udział artykułów spożywczych stanowił ponad połowę (56,8%) wartości produkcji sprzedanej regionu. W produkcji wyrobów tych działów podlaskie miało poważny udział w rynku krajowym: 37,1% w produkcji krajowej masła oraz innych tłuszczów otrzymywanych z mleka; 34% w produkcji mleka płynnego przetworzonego, 30,6% w krajowej produkcji sera podpuszczkowego dojrzewającego; 25,2% w produkcji serów i twarogów oraz 8% w produkcji mięsa wołowego i cielęcego (*Rocznik statystyczny województwa podlaskiego*, 2015). Funkcjonujące na terenie województwa podlaskiego spółdzielnie mleczarskie są największymi w kraju i najnowocześniejszymi wytwórniami produktów mlecznych. Najbardziej znaczące z nich to: Grupa Kapitałowa Mlekovita z Wysokiego Mazowieckiego, Spółdzielnia Mleczarska Mlepol z Grajewa, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska z Piątnicy, Spółdzielnia Mleczarska z Moniek oraz Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska z Hajnówki. Przedstawicielem firm przemysłu mięsnego jest Grupa Kapitałowa Mispol w Białymstoku (*Podlaska Złota Setka*, 2015).

Poza produkcją artykułów spożywczych stosunkowo duży udział w produkcji sprzedanej regionu stanowiła produkcja z drewna i wyrobów z drewna (7,8%), bazująca na zasobach naturalnych województwa. Wiodącym przedstawicielem branży drzewnej jest GK Pfleiderer Grajewo SA. Znaczącym udziałem w strukturze działowej regionu charakteryzuje się produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych (6,4%). Przetwórstwem tworzyw sztucznych zajmuje się m.in. firma Rosti Polska Sp. z o.o.

Tab. 2. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu w regionach Polski Wschodniej w 2014 roku

Wyszczególnienie	Polska	lubelskie	podkarpackie	podlaskie	świętokrzyskie	warmińsko- mazurskie
	Udział w produkcji sprzedanej przemysłu (w %)					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:						
przetwórstwo przemysłowe	85,0	72,2	94,9	94,9	82,3	94,6
w tym:						
produkcja artykułów spożywczych	15,0	19,9	7,2	56,8	13,0	35,3
produkcja napojów	1,6	4,6	0,3	0,2	b.d.	b.d.
produkcja wyrobów tekstylnych	1,0	0,2	0,3	0,7	0,5	0,5
produkcja odzieży	0,7	0,9	0,5	0,7	0,7	0,7
produkcja skór i wyrobów skórzanych	0,4	0,5	0,0	b.d.	b.d.	0,2
produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	2,8	2,6	6,7	7,8	5,8	5,8
produkcja papieru i wyrobów z papieru	2,8	2,3	0,7	b.d.	1,4	1,4
poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	1,1	0,9	0,5	1,1	0,7	1,0
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	4,6	b.d.	8,3	0,6	0,3	b.d.
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	6,0	2,2	13,4	6,4	b.d.	b.d.
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	3,8	1,9	4,6	2,2	23,2	3,5
produkcja metali	3,6	0,9	5,1	b.d.	8,6	0,4
produkcja wyrobów z metali	7,0	5,6	10,5	2,6	2,3	6,2
produkcja urządzeń elektrycznych	3,9	b.d.	1,9	b.d.	b.d.	1,8
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	2,9	b.d.	1,0	0,2	0,1	0,1
produkcja maszyn i urządzeń	3,3	4,3	3,5	5,2	5,0	3,3
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	9,4	2,6	11,2	b.d.	2,6	0,7
produkcja mebli	2,9	3,8	4,0	1,9	b.d.	11,1

Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza dziewięć osób.

Źródło: opracowanie na podstawie: *Rocznik statystyczny województwa lubelskiego* (2015: 320); *Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego* (2015: 312); *Rocznik statystyczny województwa podlaskiego* (2015: 300); *Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego* (2015: 350); *Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego* (2015: 319)

z Białegostoku. Nieco mniejsze znaczenie dla regionu ma produkcja maszyn i urządzeń (5,2%). Firmy podlaskie specjalizują się zwłaszcza w dostarczaniu na rynek maszyn i urządzeń rolniczych i dla gospodarki leśnej, których produkcja stanowiła 9% produkcji krajowej. Przykładem jest producent ciągników rolniczych, przyczep, wozów paszowych i kombajnów – przedsiębiorstwo Pronar Sp. z o.o. z Narwi.

W strukturze produkcji sprzedanej przemysłu województwa świętokrzyskiego widoczna jest dominacja produkcji wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych, która generuje 23,2% ogólnej wartości produkcji sprzedanej regionu. Do tej sekcji zalicza się m.in. produkcję szkła i wyrobów ze szkła, płytek ceramicznych, cementu, wapna, gipsu i wyrobów betonowych. Region świętokrzyski jest bogaty w zasoby surowców skalnych, chemicznych i energetycznych. Występują w nim zwłaszcza wapienie, znajdujące zastosowanie w przemyśle wapienniczym i cementowym, a także piaskowce i zlepnieńce oraz pokłady gipsu. Region dostarcza ponad połowę produkcji krajowej wapna (54,4%). Ponadto jest znaczącym producentem płytek ceramicznych i płyt chodnikowych (35,1%), mineralnych środków dla rolnictwa (34,1%), szyb zespolonych jednokomorowych (28,4%) oraz tłuczni kamiennego stosowanego do celów budowlanych (21,9%) (*Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego*, 2015). Wśród największych przedsiębiorstw produkujących wyroby z mineralnych surowców niemetalicznych znajdują się Grupa Cersanit z Kielc oraz Ceramika Nowa Gala z Końskich, główni krajowi producenci płytek ceramicznych i ceramiki sanitarnej. Czołowymi producentami cementu są: Zakład Cementownia Ożarów Grupy Ożarów SA, Lafarge Cement SA z Małogoszczy oraz dwie firmy usytuowane w Sitkówce-Nowinach – Dyckerhoff Polska i ZPW Trzuskawica SA (*Złota 100. Ranking...*, 2015).

W województwie jest wiele firm zajmujących się produkcją gipsu, m.in.: Zakłady Dolina Nidy w Leszczach i Alpol Gips w Końskich. Wiodącym producentem wapna i wyrobów wapienniczych jest Lhoist z Bukowej. Z kolei produkcją szkła i wyrobów ze szkła zajmują się Grupa NSG z Sandomierza, Effect Glass z Kielc oraz AGC Opatów. Wśród głównych przedsiębiorstw regionu znalazły się również firmy budowlane, m.in.: Grupa Polskie Składy Budowlane z Wełcza koło Buska-Zdroju, a ponadto trzy kieleckie podmioty: Echo Investment S.A., Grupa Unimax i Exbud Skanska. W strukturze produkcji sprzedanej przemysłu regionu świętokrzyskiego wyróżnia się poza tym produkcja artykułów spożywczych, stanowiąca 13% ogólnej wartości produkcji w województwie; produkcja metali (8,6%), a w mniejszym stopniu produkcja wyrobów z drewna (5,8%). Wśród przedstawicieli producentów artykułów spożywczych wyróżnia się Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Włoszczowa. Głównymi przedstawicielami branży metalowej są: Celsa Huta Ostrowiec Sp. z o.o., NSK Bearings Polska z Kielc – producent łożysk tocznych, MESKO S.A. ze Skarżyska-Kamiennej – producent sprzętu zbrojeniowego (amunicji i rakiet) i Odlewnie Polskie w Starachowicach, firma dostarczająca na rynek odlewy żeliwne. Gospodarka regionu ma charakter rolniczo-przemysłowy. Jednak przemysł odznacza się niekorzystną strukturą, w której dominują sektory przemysłu tradycyjnego i materiałów budowlanych, ukształtowane w powiązaniu z występującymi na tym terenie zasobami surowców oraz tradycjami wytwarzania i obróbki metali.

W województwie podkarpackim widoczna jest relatywnie duża rola przemysłu w gospodarce. Charakteryzuje się on największym zróżnicowaniem pod względem

wyrobów przemysłowych. W strukturze produkcji sprzedanej przemysłu nie ma wyraźnie dominującego jednego działu. Wiele obecnie funkcjonujących zakładów przemysłowych wywodzi się z tradycji regionu. Kształtowanie się współczesnych ośrodków przemysłowych zapoczątkowane zostało przez inwestycje lokowane na tym terenie w ramach rozwoju Centralnego Okręgu Przemysłowego w latach trzydziestych XX wieku. Województwo odznacza się w zakresie produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (13,4% produkcji sprzedanej przemysłu regionu), produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (11,2%), produkcji wyrobów z metali (10,5%), produkcji chemikaliów i wyrobów chemicznych (8,3%) oraz produkcji wyrobów z drewna (6,7%). Przedsiębiorstwa regionu wytwarzają 9,3% krajowej produkcji tworzyw sztucznych oraz 16,7% produkcji okien, drzwi, ościeżnic i progów z drewna (*Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego*, 2015).

Do wiodących przedsiębiorstw w branży wyrobów gumowych i tworzyw sztucznych należą: Firma Oponiarska Dębica SA, Sanok Rubber Company SA oraz Zakłady Tworzyw Sztucznych GAMRAT z Jasła. Region podkarpacki słynie z obecności firm z branży lotniczej, zajmujących się produkcją podzespołów i części do samolotów. Jest ich kilkadziesiąt i należą do Stowarzyszenia Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego „Dolina Lotnicza”. Największymi z nich są: Pratt & Whitney Rzeszów S.A., Polskie Zakłady Lotnicze Mielec Sp. z o.o. oraz Goodrich Aerospace Poland Sp. z o.o. (zakłady w Krośnie i Tajęcinie). W dziale produkcji pozostałego sprzętu transportowego wśród największych przedsiębiorstw regionu znajduje się także Grupa Arkus & Romet z Dębicy – producent rowerów. W branży produkcji metali i wyrobów metalowych dominują: Kirchoff Polska z Mielca, dostarczająca części z blach stalowych; Huta Stalowa Wola – Huta Stali Jakościowych SA oraz Zakłady Metalowe Dezamet SA. Natomiast produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych reprezentowana jest m.in. przez Fabrykę Farb i Lakierów Śnieżka, Ciech Sarzyna SA oraz firmę LERG SA w Pustkowie – producenta środków ochrony roślin i żywic syntetycznych (Ranking największych przedsiębiorstw, 2015).

Podobnie jak w lubelskim i podlaskim, także w województwie warmińsko-mazurskim dominujące znaczenie na rynku towarów przemysłowych miały artykuły spożywcze, stanowiące 35,3% ogólnej wartości sprzedaży regionu. Wśród ważniejszych wyrobów tego działu gospodarki należy wymienić mięso drobiowe, którego udział w produkcji krajowej stanowił w 2014 roku 7,5% (*Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego*, 2015). Do najbardziej znanych przedstawicieli tej branży należą: producent mięsa i wędlin z drobiu Indykpol z Olsztyna, Grupa Drobiarska Animex – Oddział w Hławie, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe Prosper Sp. z o.o. w Łukcie, Grupa Kapitałowa Elstar Ols oraz Wytwórnia Pasz Wipasz z Olsztyna (Biznes Warmii i Mazur..., 2015).

Ponadto znaczną rolę w gospodarce województwa odgrywają: rozwinięta na bazie zasobów naturalnych produkcja mebli, która w strukturze produkcji sprzedanej przemysłu regionu stanowiła 11,1%, oraz produkcja drewna i wyrobów z drewna (5,8%). Wśród wyrobów tych działów szczególne znaczenie w produkcji krajowej mają okna, drzwi, ościeżnice i progi drewniane, stanowiąc 12,2% produkcji krajowej, oraz tarcica iglasta (6,4% produkcji krajowej). Produkcją mebli zajmują się m.in.: Grupa Szynaka w Lubawie, Impress Decor Polska Sp. z o.o. w Ełku, Fabryka Mebli Stolpłyt Sp. z o.o.

w Elblągu, DFM Sp. z o.o. w Dobrym Mieście i BRW Sofa Sp. z o.o. w Olsztynie. W branży drzewnej wyróżnia się Zakład Produkcji Drzewnej Kaczkan w Klonowym Dworze koło Małdytów. Poza tym w strukturze produkcji sprzedanej regionu uwidacznia się produkcja wyrobów z metali, która stanowiła 6,2% ogólnej wartości sprzedaży.

OCENA POTENCJAŁU I KIERUNKÓW ROZWOJU PRZEMYSŁU W REGIONACH POLSKI WSCHODNIEJ

Zgodnie z założeniami polityki spójności realizowanej w Polsce i w Unii Europejskiej przy wytyczaniu najważniejszych kierunków rozwoju województw Polski Wschodniej należy wskazać te, dzięki którym mają one szansę przyspieszyć rozwój społeczno-gospodarczy oraz zmniejszyć dystans cywilizacyjny. Taką szansę dają działania związane z wykorzystaniem endogenicznego potencjału i wynikających z niego atutów.

W założeniach prowadzonej polityki regionalnej należy uwzględnić rolę społeczności regionalnych wraz z całym zasobem endogenicznym, czyli wykorzystywać unikatowe zasoby regionalne. Mogą one stać się podstawą przewagi konkurencyjnej regionu, przy wzmocnieniu ich dzięki innowacjom (Korenik, 2011).

Jak wynika z analizy, do rozwiniętych, przemysłowych sekcji gospodarki, w których regiony Polski Wschodniej mają szansę na utrzymanie i wzmacnianie pozycji konkurencyjnej w przyszłości, należą przede wszystkim:

- w województwie lubelskim – produkcja artykułów spożywczych, produkcja wyrobów z metalu oraz produkcja maszyn i urządzeń,
- w województwie podkarpackim – produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcja metalu i wyrobów z metalu, produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych, produkcja wyrobów z drewna oraz produkcja wyrobów na potrzeby przemysłu lotniczego i motoryzacyjnego,
- w województwie podlaskim – produkcja artykułów spożywczych oraz produkcja drewna i wyrobów z drewna,
- w województwie świętokrzyskim – produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych (ceramika, szkło, materiały na potrzeby budownictwa), budownictwo oraz produkcja maszyn i urządzeń,
- w województwie warmińsko-mazurskim – produkcja artykułów spożywczych, produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz produkcja mebli.

Wiodące sektory gospodarcze województw Polski Wschodniej w dużym stopniu nawiązują do warunków naturalnych i występujących tam zasobów. Ponadto znaczącą rolę odgrywają tradycyjne gałęzie przemysłu. Wynika to z jednej strony z uwarunkowań przyrodniczych i krajobrazowych, a z drugiej – z tradycji gospodarczych. Omawiane województwa w niskim stopniu rozwijają się na bazie nowoczesnych działów gospodarki. Najbardziej zaawansowana pod tym względem jest gospodarka Podkarpacia.

Główne przedsiębiorstwa funkcjonujące w regionach Polski Wschodniej, mimo że często reprezentują tradycyjne branże gospodarki, odnoszą sukcesy na rynku i mają szansę rozwoju w przyszłości. W świetle potrzeby rozwoju innowacyjności często

postrzega się błędnie, że innowacyjne, zaawansowane technologicznie i konkurencyjne mogą być tylko firmy związane z wytwarzaniem nowoczesnych produktów i usług, np. teleinformatycznych. Tymczasem przedsiębiorstwa z tzw. tradycyjnych branż niejednokrotnie są innowacyjne w metodach i organizacji produkcji, a przede wszystkim, co jest najistotniejsze, są dochodowe, efektywne i rozwojowe. Przykładem mogą być znane firmy mleczarskie z województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, które zmajoryzowały polski rynek; firmy sektora budowlanego i ceramicznego w świętokrzyskim czy też firmy branży lotniczej z podkarpackiego (Kudełko, 2013).

Badania K. Zielińskiego i D. Żmii (2011) dowodzą, że poziom konkurencyjności polskich producentów żywności jest relatywnie wysoki, zarówno na rynku unijnym, jak i światowym. Dotyczy to zwłaszcza sektora mleczarskiego, owocowo-warzywnego, mięsnego, cukierniczego oraz produkcji wyrobów tytoniowych i wtórnego przetwórstwa zbóż. Przetwórstwo spożywcze, które jest domeną analizowanych regionów, to branża najbardziej odporna na kryzys i wahania koniunktury, co jest korzystnym, z punktu widzenia tych regionów, zjawiskiem. Jest to dział osłabiony przez kryzys w 2008 roku tylko w niewielkim stopniu (Kudełko, 2011). Jak wynika z badań T. Rachwała (2014), zjawiska kryzysowe nie oddziałują w dłuższym okresie negatywnie na potencjał produkcyjny przedsiębiorstw. Firmy – w sytuacji poprawy koniunktury następującej w dalszym okresie – zwiększają wolumen produkcji, dostosowując się do rosnącego popytu.

PODSUMOWANIE

Szansa dalszego rozwoju województw Polski Wschodniej wiąże się z podtrzymaniem i rozwojem już rozwiniętych w nich funkcji gospodarczych. Nie oznacza to jednak, że badane regiony mają ograniczać się wyłącznie do dominujących w nich działów gospodarki i nie poszukiwać równolegle innych kierunków rozwoju. Bardziej odporne na konkurencję i zmiany koniunktury gospodarczej są gospodarki o dużej dywersyfikacji działalności. Zatem, oprócz tradycyjnych dla danego miejsca sektorów gospodarki, należy także dążyć do rozwoju innych jej dziedzin. W dobie gospodarki opartej na wiedzy wsparcie powinny uzyskać zwłaszcza branże charakteryzujące się dużym zaangażowaniem wiedzy i wysokiej technologii. Nie można bowiem zapominać, że mimo wielu przytoczonych pozytywnych przykładów dobrze rozwijających się i osiągających sukcesy na rynku przedsiębiorstw, Polska Wschodnia jest najslabiej rozwiniętą częścią kraju.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że chociaż w gospodarce opartej na wiedzy udział przemysłu maleje, to nie można założyć, że restrukturyzacja regionów ma oznaczać zmniejszenie roli przemysłu w ich gospodarce. We współczesnym rozwoju rola przemysłu jako nośnika innowacyjności jest bardzo ważna. Przemysł pozostaje nadal kluczową dziedziną gospodarki i życia społecznego w skali światowej. Działania prowadzące do zmiany struktury gospodarki nie oznaczają ograniczenia sektorów przemysłowych. Mniejszy jest jedynie ich udział w gospodarce wobec zwiększenia rozmiarów sektora usług. Mimo przejścia do nowej, postindustrialnej fazy rozwoju, znaczenie przemysłu w procesie rozwoju nie zmniejsza się. Wpływa on na tempo i skalę rozwoju przez to,

że dostarcza do wszystkich działów gospodarki narodowej narzędzia pracy, materiały, energię, surowce i środki konsumpcji. Przemysł jest zatem podstawą postępu technicznego, technologicznego i organizacyjnego (Mikołajewicz, 2010).

Rozwój Polski Wschodniej musi zostać wsparty przez skuteczną i aktywną politykę regionalną, realizowaną na szczeblu regionalnym, krajowym i europejskim. Wobec pogłębiającego się procesu globalizacji i wzrastającej konkurencji znaczenie aktywnej polityki jest coraz większe. Prowadzona w regionach polityka rozwoju musi być adekwatna do specyficznych, panujących w nich warunków i możliwości. Wiodące dziedziny gospodarcze województw kształtują się poprzez rozwój funkcjonujących w ich ramach przedsiębiorstw. Od wzrostu efektywności i konkurencyjności firm zależy pośrednio rozwój i konkurencyjność całego regionu. Najważniejszym zadaniem jest więc wsparcie przedsiębiorstw oraz stymulowanie powstawania nowych podmiotów poprzez realizowanie odpowiedniej polityki regionalnej i zapewnianie sprzyjającego otoczenia biznesowego.

Literatura

References

- Biznes Warmii i Mazur. Ranking największych firm w regionie (2015, 30 czerwca). *Gazeta Olsztyńska*.
- Heffner, K., Gibas, P. (2011). Regiony słabiej rozwinięte a efekty polityki spójności w Polsce. W: E. Pancer-Cybulska, E. Szostak (red.). *Polityka spójności w okresie 2014–2020 a rozwój regionów Europy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Korenik, S. (2003). *Dysproporcje w rozwoju regionów Polski – wybrane aspekty*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
- Korenik, S. (2011). *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*. Warszawa: Wydawnictwo CedeWu.
- Kudełko, J. (2009). Dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy województwami Polski Wschodniej a innymi regionami kraju. W: A. Barteczek, A. Lorek, A. Rączaszek (red.). *Polityka gospodarcza w Polsce i Unii Europejskiej na początku XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach, 189–200.
- Kudełko, J. (2011). Główne sektory gospodarcze i największe przedsiębiorstwa regionów Polski Wschodniej a kryzys gospodarczy. W: A. Prusek (red.). *Wyzwania polityki ekonomicznej w warunkach światowego kryzysu finansowego i gospodarczego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 454–477.
- Kudełko, J. (2013). *Uwarunkowania i kierunki rozwoju województw Polski Wschodniej jako regionów słabo rozwiniętych*. Warszawa: Wydawnictwo Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN.
- Mikołajewicz, Z. (2010). Procesy deindustrializacji w województwie opolskim. *Opolskie Roczniki Ekonomiczne*, 18, 249–268.
- Podlaska Żłota Setka (2015, 15 października). *Kurier Poranny*.
- Rachwał, T. (2014). Zmiany struktury przestrzennej przemysłu Polski w warunkach kryzysu gospodarczego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 27, 148–163.
- Ranking największych firm Lubelszczyzny (2015, 13 czerwca). *Kurier Lubelski*.
- Ranking największych przedsiębiorstw (2015, 29 czerwca). *Nowiny*.
- Rocznik statystyczny województw 2015* (2015). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

- Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2015* (2015). Lublin: Urząd Statystyczny.
- Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego 2015* (2015). Rzeszów: Urząd Statystyczny.
- Rocznik statystyczny województwa podlaskiego 2015* (2015). Białystok: Urząd Statystyczny.
- Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego 2015* (2015). Kielce: Urząd Statystyczny.
- Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego 2015* (2015). Olsztyn: Urząd Statystyczny.
- Sadowski, Z. (2006). Akcesja do Unii Europejskiej a kierunki rozwoju Polski. W: Z. Mikołajewicz (red.). *Gospodarcze i społeczne skutki akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Zielińska-Głębocka, A. (red.). (2008). *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów (w kontekście integracji europejskiej)*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Zieliński, K., Żmija, D. (2011). Analiza konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego. W: A. Prusek (red.). *Konkurencyjność i innowacyjność polskiej gospodarki w Unii Europejskiej*. Kraków: Wydawnictwo Katedry Polityki Ekonomicznej i Programowania Rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 61–73.
- Żłota 100. Ranking największych firm (2015, 9 października). *Echo Dnia*.

Joanna Kudęłko, dr hab., Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Katedra Polityki Ekonomicznej i Programowania Rozwoju. Autorka jest pracownikiem Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Współpracuje także z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół problematyki związanej z polityką ekonomiczną, polityką regionalną, problematyką rozwoju i konkurencyjności regionów oraz integracją europejską. Jest autorką kilkudziesięciu publikacji naukowych oraz ekspertyz naukowych.

Joanna Kudęłko, Ph.D., Cracow University of Economics, Faculty of Economics and International Relations, Department of Economic Policy and Development Programming. The author is an employee of the Cracow University of Economics. She also works at the Pedagogical University of Cracow. Her research interests include economic policy; regional policy; regional development and competitiveness; and European integration. She is the author of many publications and expert reports.

Adres/address:

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Katedra Polityki Ekonomicznej i Programowania Rozwoju
ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, Polska
e-mail: kudelkoj@uek.krakow.pl